

Peter Sundin:
'Ik wil de door mij
aangerichte schade
repareren'

Tekst: Irene de Pous

Beeld: Øyvind Lund

‘Ik moest mezelf helemaal opnieuw uitvinden’

Peter Sundin groeide op als nazi, gaf ‘de Joden’ van alles de schuld en schuwde geweld tegen immigranten niet. Het kostte hem, na zijn periode in de gevangenis, vijf jaar om het extremisme af te zweren. Nu geldt hij, ook internationaal, als een expert in deradicalisering.

Met een nietsontziende precisie vertelt de Zweedse ex-neonazi Peter Sundin (33) aan een zaal vol dialoogwerkers hoe hij op een avond met zijn vrienden uit was. Hoe ze op weg naar de bar een man tegenkomen met wie ze eerder al woorden hadden gehad. En hoe ze hem in elkaar slaan. Eerst slaat zijn neef met een tas bierflesjes. Dan slaat hij hem tegen de grond. Ze slaan de man tot hij bewusteloos is. Sundin spreekt rustig en zonder hoorbare emotie. Hij is gastspreker op een internationale conferentie in Zwitserland over sociale cohesie. In de zaal is het doodstil. Sundin en zijn vrienden lopen weg, vertelt hij verder. Als ze na dertig meter zien dat de man weer bij bewustzijn komt, neemt Sundin “de ergste beslissing van zijn leven”. Hij rent terug en springt op de man zijn hoofd. Daarna springt hij nog eens op zijn schouder. Als ze verder lopen, kloppen zijn vrienden hem goedkeurend op de schouder. De volgende dag leest hij over de aanval in

het nieuws. Hij voelt een zware klomp in zijn maag. “Dat was het moment dat ik er genoeg van had. Ik besloot dat ik mezelf wilde bevrijden van deze destructieve context.” Het is het begin van een deradicaliseringsproces dat jaren zal duren. “Ik moest mijn hele wereld opnieuw opbouwen.”

Alarmnummer

Bij de vrouw die naast mij in de zaal zit, lopen de tranen tijdens Sundins toespraak over haar wangen. Als ik aan het eind van de lezing vraag waarom, kan ze niet echt woorden vinden om het uit te leggen. Zelf heeft ze geen radicaal verleden. “Maar het raakt me. Zoveel moed.” Even later mogen deelnemers vragen aan hem stellen. Ze schuwen de meest persoonlijke vragen niet en Sundin geeft overal eerlijk antwoord op. Het vertellen van zijn levensverhaal is een van de manieren waarop Sundin iets voor de maatschappij wil terugdoen, zegt hij als ik hem later die dag apart spreek. Daarnaast werkt hij bij een veiligheidscentrum in de Zweedse provincie Värmland en zet zich daar in om radicalisering onder jongeren tegen te gaan. Hij helpt met name jongeren die zich willen losmaken van het nazisme en werkt samen met scholen om de docenten te ondersteunen in het omgaan met radicalisering. Ook volgt hij de nazibeweging en probeert hij op die manier die beweging tegen te werken. Hoe is het om – na al die jaren in de nazibeweging – nog steeds elke dag met het nazisme bezig te zijn? Zou hij niet het liefst gewoon iets heel anders gaan doen? “Misschien ooit wel”, antwoordt hij. Hij laat zien hoe hij met één knop op zijn telefoon gelijk

verbonden is met een alarmnummer. Zijn huis is omringd door bewakingscamera’s. Uit de nazibeweging stappen is geen probleem. Maar uit de nazibeweging stappen én die vervolgens gaan tegenwerken, dat is gevaarlijk werk.

“Maar ik wil de schade repareren die ik in mijn jeugd heb aangericht in de maatschappij. Ik heb zelf heel veel jongeren geworven voor het nazisme. Ik wil ze nu helpen eruit te komen. Sorry zeggen is niet genoeg. Ik wil mensen laten zien dat ik nu anders ben en een positieve bijdrage kan leveren aan de samenleving.”

Joodse samenzwering

Nu het antisemitisme in heel Europa toeneemt, voelt zijn werk des te urgenter aan. In zijn eigen land hebben de ultrarechtse Zweden Democraten sterk gewonnen bij de afgelopen verkiezingen in september. De partij, die zich profileert met uitgesproken anti-immigratiestandpunten, is nu de derde van het land. “De Zweden Democraten hebben simpele antwoorden op ingewikkelde problemen”, verklaart Sundin hun succes. “Ze wijzen mensen aan en zeggen dat zij het probleem zijn. En mensen houden van xenofobische ideeën.” De Zweden Democraten hebben hun wortels in het neonazisme en de *white supremacy*-beweging, die ervan uitgaat dat blanken superieur zijn aan niet-blanken en daarom de baas over hen moeten spelen. Tegenwoordig distantiëren de Zweden Democraten zich officieel van dit verleden. Andersom heeft de grootste nazibeweging van Zweden, de Nordic Resistant Movement (NRM), een hekel aan de Zweden

Democraten. “De Zweden Democraten zijn pro-Israël. Volgens de NRM is de partij nu een Joodse samenzwering.” Toch denkt hij dat het succes van de Zweden Democraten het makkelijker maakt voor het nazisme in Zweden. “Ze plaveien de weg voor mensen om openlijk xenofobische uitspraken te doen.”

Ook de NRM zoekt sinds enkele jaren de politiek op. In 2015 hebben ze een politieke tak opgericht naast de militaire tak. In sommige gemeenten zijn leden hiervan in de gemeenteraad gekozen. Sundin: “Ik heb niet het idee dat het nazisme groeit in Zweden, maar het verandert wel van gezicht. In de jaren negentig waren er heel veel verschillende organisaties, nu concentreert het zich binnen de Nordic Resistant Movement. Het is beter georganiseerd en wordt meer onderdeel van het politieke landschap.” Sundin vindt het moeilijk om te zien hoe de organisatie vooruit beweegt. “Soms voelt het alsof je almaar met je hoofd tegen de muur slaat.” Want hij weet uit eigen ervaring: het deradicaliseren van mensen uit de beweging is een proces voor de geduldigen.

Nazikinderboeken

Sundin groeit op een racistische familie, waar sinds de jaren veertig de nazistische tradities van generatie op generatie zijn doorgegeven. “Omdat Zweden neutraal was in de oorlog, is er hier na afloop ook nooit een grote schoonmaak geweest.” Zijn gezinssituatie noemt hij vergelijkbaar met die van veel van zijn vrienden destijds. Zijn moeder staat er alleen voor. Ze werkt een aantal uren in de week als schoonmaakster. Voor het overige is het gezin met vijf kinderen afhankelijk van uitkeringen. “Mijn moeder en oudste broer, mijn twee volwassen rolmodellen, gaven de schuld voor onze slechte economische situatie aan immigranten.” En niet op een abstracte manier. Zijn moeder wijst een klasgenoot van Sundin aan, die tweedegeneratie-immigrant is, en zegt dat hij en zijn familie “afpakken wat van ons is”. Sundin mag niet met het jongetje spelen en hem niet mee naar huis nemen.

Hij groeit op in een informatiebubbel ver voordat het woord bestaat. Thuis liggen nazikranten, nazikinderboeken en in de taperecorder zitten bandjes met *white power*-muziek. “Toen ik zeven was begon ik

Nazisme wordt in Zweden onderdeel van het politieke landschap

die kranten te lezen en was erdoor gegrepen.” Als hij naar de middelbare school gaat, zoekt hij aansluiting bij jongens zoals hij. In die tijd, in zijn regio in midden-Zweden, is het neonazisme niet ongewoon. “Ik zag gelijk ‘mijn kring’. Geschoren hoofden, laarzen met witte veters. We begonnen gelijk over *white supremacist*-muziek te praten.” Onschuldige jeugdcultuur van jongeren die niet beter weten? De school hoopt het. Maar als een jaar later blijkt dat de meningen van zijn groepje alleen maar radicaler worden, besluit de school een activiteit te organiseren over racisme en nazisme.

Paspoort

Peter Sundin (33) is medewerker van *Brottsförebyggande Centrum i Värmland*, een Zweedse organisatie die zich inzet voor veiligheid en het voorkomen van geweld en extremisme.

- Richtte in 1999, op veertienjarige leeftijd, met een groepje vrienden een lokale afdeling op van Nationale Jeugd, een landelijke nazistische beweging in Zweden.
- Stapt als hij 21 is uit de beweging, nadat hij samen met vrienden een jonge immigrant in elkaar heeft geslagen.
- Wordt op zijn 26ste veroordeeld voor dit geweldsmisdrijf tot een gevangenisstraf van zes maanden en een hoge schade-loosstelling.
- Raakt in 2012, na zijn gevangenisstraf, betrokken bij een landelijk educatieprogramma tegen haat en xenofobie en ontwikkelt zich tot expert op het vlak van deradicalisering.
- Neemt in 2017 deel aan een educatie-seminar in Yad Vashem, de Israëlische gedenkplaats voor de slachtoffers van de Holocaust, samen met een groep Zweedse docenten.

Onderdeel daarvan is een gesprek met een vrouw die het concentratiekamp Birkenau heeft overleefd. Zijn broer waarschuwt hem dat deze vrouw een leugenaar is, en de Holocaust een verzinsel, bedoeld om het nationaalsocialisme zwart te maken. Dus als Sundin die dag naar school komt, is zijn mening al bepaald. De leraren zetten hem en zijn vrienden vooraan in de aula, waar de vrouw zal spreken, maar het doet hem niets. Niet veel later besluit hij een lokale afdeling op te richten van de Nationale Jeugd, een nazistische organisatie. “Iedereen buiten de beweging was blind. Het was onze kruistocht om ze te vertellen hoe het echt in elkaar zat, om de waarheid naar boven te brengen”, zegt Sundin. In dat licht wordt ook geweld goedgepraat. “Je bent voortdurend aan het rechtvaardigen wat je doet, dat leer je ook als je bij beweging gaat. Als mensen een bedreiging vormen voor ons land, en je gebruikt geweld, dan is dat zelfverdediging. Het is een goede daad.”

Banden verbreken

Het is ook dit geweld dat hem uiteindelijk doet besluiten om eruit te stappen. Hij is dan 21. Hij is 26 als hij denkt: nu heb ik alles achter me gelaten. “Het is geen recht-toe-rechtaanproces, het gaat met ups en downs. Ik moest mezelf helemaal opnieuw uitvinden, nieuwe waarden en waarheden aannemen. Zoals ik eerst een naziwereldbeeld had opgebouwd, moest ik nu een nieuw wereldbeeld opbouwen.” Dit proces, dat hij omschrijft als pijnlijk en moeilijk, is nog lastiger als het nazisme in de familie zit, zegt Sundin. “Met die familieleden moest ik mijn banden verbreken, net als met mijn vrienden.” Hoe doe je dat, je wereldbeeld opnieuw opbouwen? Nieuwe mensen ontmoeten en jezelf blootstellen aan nieuwe *narratives*, zegt Sundin. “Praten en luisteren, kranten lezen, het nieuws kijken. In het begin geloofde ik er niets van. Schoolboeken, nieuws, het was me altijd geleerd dat het een Joodse infiltratie was. Het voelde alsof ik iets illegaals deed als ik de krant las.” Hij krijgt veel steun van een lokale politiemanager. Die moedigt hem aan nieuwe mensen te ontmoeten. Daagt hem uit naar een markt te gaan waar veel immigranten komen. Neemt hem een keer mee naar

'Achter elke mening schuilt een mens'

onbetrouwbaar en leugenachtig. “Het belangrijkste is daarom om te voorkomen dat kinderen en jongeren op dat punt komen.” Op scholen is het daarvoor belangrijk om structureel aandacht te besteden aan het thema, zegt Sundin. Met één themamiddag over de Holocaust komt je er niet. Het werken aan tolerantie moet het hele jaar onderdeel zijn van het curriculum.

Ook voor kerken, moskeeën en andere religieuze organisaties ziet Sundin, die zelf niet gelovig is, een rol weggelegd in de strijd tegen extremisme. “Zij kunnen ruimte bieden voor dialoog tussen verschillende groepen en hun kennis over extremisme en radicalisering uitwisselen.” Zo neemt veiligheidscentrum waar hij werkt ook deel aan een interreligieuze raad waar ze met lokale kerken en moskeeën kennis uitwisselen over extremisme.

Tegelijkertijd ziet hij hoe religie misbruikt wordt in het radicaal-rechts gedachtegoed. “In Karlstad willen ze een moskee bouwen. Daar kwamen laatst vijftig nazi's tegen demonstreren. Ze zeggen dat hun religie wordt aangevallen.” Een vreemd argument, vindt hij, want ze gaan heus niet zelf naar de kerk. “Ze gebruiken de religie alleen om een andere religie aan te vallen.” Ook de Zweden Democraten praten veel over hoe het belang van religie. De redenering: onze cultuur wordt aangevallen, en onze cultuur is gebouwd op het christendom.

In zowel de strijd tegen xenofobie als tegen antisemitisme is het belangrijk om de complexiteit te blijven zien, zegt Sundin. “De strijd tegen antisemitisme moet op verschillende niveaus worden gestreden. Het komt voor in de Arabische wereld, in het nationaalsocialisme en in het extremlinkse circuit. Je moet de diversiteit erkennen en erover praten.”

Als hij de naar de ontwikkelingen binnen en buiten Europa kijkt, vindt hij de toekomst er soms donker uitzien. “Maar dan zie ik weer al die mensen die ik overal ontmoet en zich inzetten tegen extremisme en werken aan cohesie. Dan denk ik: wij zijn met meer.” ●

de McDonald's, waar Sundin nooit kwam omdat het 'geïnfiltreerd was door Joden'. “Hij hielp me, gaf me een zetje voorwaarts, maar hij zei ook: jij bent de nazi, jij moet veranderen.”

Soms had hij ook terugvallen. “Je wordt moe van het proces, het gaat met hele kleine stappen. Tijdens een terugval kocht ik weer een propagandakrant, of luisterde een oude cd. Het is makkelijker een nazi te blijven. Je weet hoe het moet. Maar het is een armzalig leven.” Pas na vijf jaar was hij al zijn oude ideeën kwijt. Wat was het hardnekkigste idee? “Dat de Joden alles in hun macht hebben, de wetten, de regering. Dat het een grote samenzwering is.”

Zijn eigen proces helpt hem te zien hoe belangrijk de juiste houding tegenover extremistische mensen is. “Van de politieman heb ik geleerd dat achter elke mening een mens schuilt en dat je de mens moet proberen te bereiken. Als ik op de meningen zou focussen, maak ik dezelfde fout als de

leraren bij mij op school. Daar was ik altijd nazi-Peter, nooit gewoon Peter.” En als je iemand in de hoek drijft, dan gaat hij zich die hoek eigen maken, is Sundin's ervaring.

Complexiteit

Maar je kunt extreme ideeën toch niet onweersproken laten? “Natuurlijk moet je wel zeggen dat bepaalde ideeën niet oké zijn, dat je daar mensen pijn mee doet. Maar je moet nog steeds onderscheid maken tussen de persoon en de gedachten. Je kunt in een gesprek laten zien dat je ze respecteert als persoon, maar het niet eens bent met hun gedachten. Geef ze de ruimte om hun verhaal te doen. En zeg dan hoe jij het bekijkt. Ik luister naar jou, jij luistert naar mij. Aan een gesprek zijn ze niet gewend.”

Tegelijkertijd erkent hij dat het gesprek aangaan vaak geen zin heeft. Net zoals hijzelf destijds hebben mensen zich immers vaak vastgeklampt in hun ideeën en alle andere opvattingen bij voorbaat afgeschreven als